

LA CATALUNYA DEL SEGLE XVIII I LA LLUITA CONTRA L'ABSOLUTISME CENTRALISTA. EL "PROYECTO DEL ABOGADO GENERAL DEL PÚBLICO" DE FRANCESC ROMÀ I ROSSELL

per ERNEST LLUCH

El tema de la lluita contra el centralisme polític per part de Catalunya durant el període que va des de 1714 i les seves prolongacions fins a l'aparició de la Renaixença ha estat molt poc estudiat. Així, en la bibliografia sobre el setcents a escala espanyola, des de Ferrer del Río a Sarraïlh i a Herr, el problema no mereix cap comentari especial i només el fet de no fer-ho significa, o sembla pressuposar, que el centralisme borbònic no trobà cap dificultat en la seva marxa. En la mateixa bibliografia catalana es pot trobar també la mateixa característica, car només trobem referències de passada en Camp, Moliné i Carrera, mentre que els autors de síntesi sobre el període com Soldevila, Mercader i Vicens adopten sobre aquesta qüestió una actitud tradicional, cosa que significa una menysvaloració dels corrents descentralitzadors.

Precisats aquests termes historiogràfics creiem que pot ésser afirmat que la tesi que preval sobre el tema és l'exposada pel gran historiador Ferran Soldevila. Una tesi que ha adquirit un especial relleu per l'encapçalament expressiu amb què la presenta: "l'esforç per esdevenir província". Hem d'afegir que creiem que Soldevila utilitza la paraula província en el sentit que té a partir del segle XIX i no en la que tenia administrativament durant el segle XVIII, equivalent a tot el Principat de Catalunya. Si, contra el que creiem, no fos aquesta la intenció de Soldevila, en canvi, sí que ho han estat les interpretacions que ha merescut. Hem aclarit el concepte "província" perquè és possible — en donarem alguns arguments — parlar d'un Provincialisme referit a tot Catalunya en un sentit equivalent al de regionalisme, entrat el segle XIX, i que faci veritat "l'esforç per esdevenir Província".

Fet aquest aclariment, serà útil de puntualitzar la posició de Solde-

vila per tal com és, com ja hem dit, la tesi general fins ara més àmpliament difosa. Una cita ens permetrà de fer-ho amb la màxima precisió i brevetat: “En una època en què la centralització i l’uniformisme eren esguardats com un ideal, en què l’absolutisme triomfava a Europa, i en què França, la nació centralitzadora i absolutista per excel·lència, triomfava a Europa, cap altre camí, cap altre solució no degueren semblar possibles. I cal assenyalar l’esforç i el zel que els catalans del setcents van portar a aquesta obra de pròpia desnacionalització”.¹ Vicens i Vives, anys després, sintetitzaria encara més aquesta posició: “un segle de centralització borbònica haurà despullat la gent del país de tota iniciativa teòrica i de tota possibilitat de formular coherentment una doctrina «provincialista»”.²

El diagnòstic de Soldevila el situa ell mateix³ com a vàlid entre els documents que testimoniegen els darrers homes que no renunciaven a les actituds de 1714 — l’opuscle “Via fora als adormits” (1734) i el missatge al rei Jordi II d’Anglaterra (1736) — i l’*Oda a la Pàtria* de Bonaventura Aribau (1833). Enmig, l’immens buit que abans ja hem definit amb les seves mateixes paraules i que només troba uns certs caps de pont a la guerra amb la Revolució francesa (1793) i amb Napoleó (1808). La present edició d’un text fins ara inèdit i la referència a alguns d’altres dintre la mateixa línia només pretén de posar en qüestió — i això ideològicament afalagaria Soldevila i Vicens — aquestes interpretacions tan contundents i precises. No serà inútil de preguntar-se abans quins són els fonaments d’aquestes posicions fins ara tan difoses. Un d’ells és la utilització gairebé exclusiva de textos publicats. Una posició tal com la que “el que més havia quedat era el record de les Corts i de les seves institucions” està basada únicament, com diu Vicens, en les obres d’Antoni de Capmany i de Ramon Llätzer de Dou.

La tasca intel·lectual d’ambdós autors és tan important que valorar-la altament sembla totalment adequat, però cal, en fer-ho, tenir en compte dos aspectes. El primer és que el record de les Corts primitives és significatiu — però no decisiu — tant pel seu propi significat com per les seves conseqüències directes o indirectes. En altres paraules, que adduir l’exemple de les Corts primitives no és suficient en si, car és un comú denominador de pensadors molt diferents des del mateix Capmany, que mostrà ben clarament a les Corts de Cadis que no hi basava una actitud activa, el castellà León de Arroyal, que enquadrava “l’admirable cos de les nostres Corts primitives”,⁴ fent remarcar el major liberalisme de les

1. *Història de Catalunya*, vol. III, Editorial Alpha, Barcelona, 1935, p. 3.

2. “La Guerra del Francès”, dins *Moments crucials de la Història de Catalunya*, Editorial Vicens-Vives, Barcelona, 1962, pp. 284-285.

3. *Història de Catalunya*, vol. III, pp. 26-28.

4. *Cartas político-económicas al Conde de Lerena*, Estudio preliminar de Antonio ELORZA, Editorial Ciencia Nueva, Madrid, 1968, 99, 72-73. Sobre l’amplitud d’ac-

d'Aragó, dins una ideologia radical. És Marx qui assenyala que encara fou una posició comuna als revolucionaris europeus de la primera meitat del segle XIX. Un segon aspecte que ha d'ésser tingut en compte, en valorar dins el context de l'època l'obra de Dou i de Capmany, és el de la representativitat dels llibres publicats. Les dificultats generals per a publicar són realment molt importants durant aquest període. Les anades i tornades a Madrid dels manuscrits⁵ i fins i tot les limitacions o prohibicions de publicar llibres fan que per a estudiar el pensament del període no puguin ésser utilitzats exclusivament els que han passat per les premses. Fer-ho significa, al meu entendre, prendre la part visible de l'iceberg pel mateix iceberg, amb l'agreujant que la part manuscrita no es pot suposar representada ideològicament per la part editada.

La present nota introductòria i edició vol inserir-se precisament en una recerca per mitjà de textos no publicats en el seu moment i la majoria dels quals encara avui no ho han estat. No volem però fer un estudi exhaustiu, sinó plantejar només unes fites que poden donar lloc a un muntatge provisional i que doni una primera panoràmica de referència.⁶ Unes característiques comunes d'aquestes fites, podem destacar-les abans de fer-ne un breu repàs individualitzat. La primera característica és la del fet que són projectes amb una finalitat política, és a dir, de modificació de l'ordre existent, ben concreta i per tant dirigits en general als més alts càrrecs del poder. Una segona característica és la d'ésser signats o abonats per institucions o homes clarament inscrits en grups socials concrets i dominants a escala catalana. També podem assenyalar una ambigüitat, en algunes d'aquestes fites, que fa que sobre uns plantejaments molt poc renovelladors amb solució de continuïtat siguin inclosos fragments, a vegades frases, que plantegen canvis profunds. I això de tal manera que la cita pot perdre sentit per aquests contrastos basats en simples raons d'estratègia política elemental i a la defensiva.⁷ Dit això, i

tituds a partir de la referència a les Corts primitives és interessant la reflexió de José Antonio Maravall Casenoves en el seu treball *Las tendencias de reforma política en el siglo XVIII español* (Revista de Occidente, Any V, 2.ª època, núm. 52, especialment pp. 70-71).

5. Creiem que manca encara una monografia que analitzi aquest problema que ens atrevim a presentar com a molt important. N'hem trobat alguns exemples entre els quals és ben significatiu l'espera — que hem pogut comprovar — d'anys que hagué de sofrir un fulletó de J. A. NAVARRO MAS I MARQUET, finalment publicat a Madrid: *Memoria sobre la bonificación de los vinos en el tiempo de su fermentación y sobre la teoría y práctica de hacer el vino* (1784).

6. El meu interès pel tema està funcionalment donat per la necessitat, en investigacions sobre el pensament econòmic a Catalunya durant aquests anys, de fixar el marc polític a què està referit. Mentre que el marc espanyol estava més aclarit, les referències contínues a un marc intermedi obligaven a aquests aclariments a causa, sobretot, de les característiques d'unes doctrines econòmiques més decantades del costat polític-econòmic que del teòric-econòmic.

7. Aquesta estratègia a la defensiva, és a dir, d'actuar des d'una posició que és reconeguda com a dèbil, depèn, naturalment, de múltiples factors que aquí no podem — ni sabríem — explicar. L'únic que volem apuntar és l'existència d'algunes crisis d'anticatalanisme a Madrid. Hans Juretschke, darrer investigador de Capmany, creu que

malgrat ésser partidaris de la significativitat, precisament, dels fragments, a vegades, frases més radicals i mig amagats, també creiem, per motius d'honestedat, en la necessitat de publicació dels textos *in extenso*. Una quarta característica és la deduïda d'alguns textos, que les concessions demanades ho són en funció de concessions prèvies en una direcció espanyolista o de defensa de l'ordre públic. En darrer lloc, podem indicar que tant els objectius com el redactat mostren una posició que no va més enllà d'un "Provincialisme", però també lluny d'un mer "fondre's dins Espanya".

Alguns projectes contra l'absolutisme centralista

De les cinc fites elegides com a representatives, tres d'elles estan situades en el període més obscur (1760, 1767 i 1780), i les altres dues en moments en què ja es reconeix l'existència d'un cert canvi (1807 i 1810). La primera és la *Representación* dels diputats de les ciutats de Saragossa, València, Barcelona i Palma de Mallorca a les Corts de 1760 convocades per Carles III i a qui anava dirigida.⁸ Moreu destaca el "paper essencial que Barcelona representà en l'afer", tot i que tenia l'objecte més general de "contribuir que esdevinguin feliços els regnes de la Corona d'Aragó". Les principals demandes de la *Representación* són la reivindicació dels càrrecs públics, tant civils com religiosos, pels autòctons, la de lleis diferents per a la Corona d'Aragó i dins aquesta, per a cada regne en especial, les jurídiques i les econòmiques i la continuïtat de les Corts aleshores convocades. La data en què es presenten és especialment significativa, car és un moment en què, com ha demostrat Vilar, ja estava en marxa el redreçament econòmic i començaven a cristallitzar les primeres institucions del país des de feia molts anys — Junta de Comerç, Reial Col·legi de Cirurgia, Acadèmia de Nobles Arts i Conferència Físico-Matemàtica experimental —, mentre que la recent arribada de Carles III anava a consagrar una nova etapa.

La segona fita és la del *Proyecto del Abogado General del Público*⁹ de Francesc Romà i Rossell, presentat el 1767, al qual, per editar-lo ací, farem després extensa referència. El tercer text és l'anònim i conegut *Discurso de 1780*. Pierre Vilar ha utilitzat amb eficàcia la seva segona

la raó que aquest no signés la seva defensa dels gremis fou "la impopularitat de Catalunya" en aquells moments (1766). Seria interessant d'establir la cronologia d'aquestes crisis.

8. Ha estat publicada per Enric Moreu i Rey, amb un text introductori: *El Memorial de greuges del 1760* (Col·lecció d'aportació catalana, Barcelona, 1968). Joan REGLÀ en *Joan Mercader i el seu Felip V*, "Serra d'Or", setembre 1969, pp. 61-62, parla també que acaba de publicar-la.

9. Jaume CARRERA I PUJAL, recercador infatigable, és l'únic historiador que fa referència a aquest *Proyecto* dins la *Historia Política de Cataluña en el siglo XIX* (vol. I, pp. 81-86).

part que fa referència al coneixement concret de realitat catalana, car la primera part, *Discurso sobre la Agricultura, Comercio e Industria*,¹⁰ és força desconeçuda i està centrada en un pla teòric al qual nosaltres ens referim. El text, redactat per encàrrec de l'Intendent General, Baró de la Linde, intentava ésser el programa que havia de guiar la política de la Junta de Comerç amb una utilitat que la mateixa Junta reconegué. La redacció és, de fet, anònima, encara que per raons que no és el moment de donar creiem que pot ésser atribuïda la responsabilitat principal a Jaume Caresmar. El que ara volem destacar és que en un paper tan clarament mercantilista és escollida la Província com a marc de la política econòmica. Això en si mateix ja és un fet sorprenent, car, com ha testimoniat Hechscher a bastament, el mercantilisme opera una doble lluita contra l'exterior i contra l'interior — “contra les ciutats, les províncies, els països i les corporacions” — a favor de l'Estat. En el passatge del *Discurso* més significatiu hom diu ben clarament: “Cada Provincia tiene su extensión, su población, su carácter, sus costumbres, su constitución física y sus proporciones conducentes a sus particulares beneficios y de saber preescribir las reglas oportunas que a cada una le sean más conducentes y propias, es de lo único, de que se puede esperar la prosperidad y fuerza del todo de la Nación” (f. 126).

Les dues últimes fites escollides connecten ja amb la guerra del Francès, i per això estan allunyades d'aquell període que hem titulat d'obscur i són també les úniques que havien atret des de fa anys una certa atenció. La primera són les *Ideas que el Ayuntamiento de Barcelona considera podrán contribuir particularmente a que se mejore el actual estado del Reino de España y del Principado de Cataluña y ha acordado indicarlas al Sr. Diputado que ha nombrado para que pueda servirse tenerlas presentes*,¹¹ que no ha estat mai editada, encara que Frederic Camp n'ha fet un resum.¹² Porten data del 3 de juny de 1808 i foren escrites per suggeriment del mateix Diputat, Josep de Vega i de Sentmenat, a qui havia nomenat el 24 de maig l'Ajuntament de Barcelona perquè el representés a les Corts de Baiona, cosa que no pogué fer perquè la guerra el sorprenqué.

El contingut de les *Ideas* és realment poc estructurat com correspon

10. La continuació del títol és “... con inclusión de la consistencia y estado en que se halla cada Partido o Veguería de los que componen el Principado de Cataluña, dirigido uno y otro a que por el infatigable celo y bien acreditada sabiduría, y amor Patriótico de la Real Junta particular de Comercio de Barcelona, se pueda proceder al reparo de lo que han destruido la ignorancia y la injuria de los tiempos y a promover y perfeccionar los establecimientos que actualmente existen...” Arxiu de la Junta de Comerç, Ms. 143.

11. Arxiu Municipal de Barcelona, “Llibre d'Acords” de 1808, ff. 233-238.

12. “Memoria del Ayuntamiento de Barcelona a las Cortes de Bayona sobre las aspiraciones de Cataluña”, a *Estudio*, núm. 43, juliol 1916, pp. 268-272.

a un text redactat en pocs dies; diríem que és més aviat una enumeració de problemes entre el greuge i la sollicitud. Entre els de menor importància hi ha, per exemple, el reclamament d'una Universitat barcelonina. Tres són, al nostre entendre, les reivindicacions fonamentals. La primera, la de demanar que les contribucions siguin distribuïdes mitjançant criteris objectius entre les distintes províncies (segons llur extensió i qualitat dels terrenys). Però a partir d'aquesta proposició estableix una doble possible sortida. Una d'elles té un regust clarament autonòmic, i, encara que de primer la presenta com a supletòria, no sembla ésser aquest l'autèntic parer. Per no traïr el sentit de l'original, la citarem *in extenso*: "*podiera hacerse un reparto por Provincias con atención a su respectiva extensión y calidades de terreno, del tanto que hayan de importar las contribuciones y dejar a cada una el modo de repartirse la cuota que la cubria y de cobrarla, con la precisión de entregar por trimestres su importe...*" (f. 234.) La segona demanda fonamental és "*que para el Consejo de Castilla se provean las plazas a sujetos de los respectivos Reinos o Provincias, señalando a cada una de estas, con proporción, el número de plazas que han de ocupar sus naturales*" (f. 237). I, per últim, la sollicitud exemplificada en molts casos que els càrrecs públics en cada Regne o Província siguin coberts per indígenes. D'altres demandes com la que fa referència al paper de les Corts cauen fora del nostre propòsit actual.

La cinquena i darrera fita que hem escollit és l'*Exposición de las principales ideas que la Junta Superior del Principado de Cataluña cree conveniente manifestar a los señores Diputados de la Provincia que en representación de la misma pasan al Congreso de las próximas Cortes*, redactada el 13 d'agost de 1810 a Tarragona i que ja publicà Frederic Rahola.¹³ El text va signat per Felip Aner d'Esteve¹⁴ com a secretari interí de la

13. "Los diputados por Cataluña en las Cortes de Cádiz", *Memorias de la Academia de Buenas Letras*, vol. IX, fascicle I, Barcelona, 1912, apèndix I. El text ha estat poc conegut. Així, l'obra més utilitzada sobre les Corts de Cadis, *Los orígenes de la España contemporánea* de Miguel ARTOLA (Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1959, 2 vols.), cita les *Exposiciones*, de les quals subratlla el gran interès. Tot i dir això, diu que només les coneix per "*el extracto que de ellas da el propio Carrera Pujal*". La interpretació d'aquest simple extracte li permet atacar Carrera i Mercader d'"*evidente inexactitud*", i muntar una teoria centralista (vol. I, pp. 401-404) en contradicció amb les *Exposiciones*. Més adequades són, potser perquè coneixen el text a què ens referim, les interpretacions a què al·ludeix ARTOLA de Jaume Carrera Pujal (*Historia Política de Cataluña en el siglo XIX*, tom. I, pp. 362-403) i, sobretot, de Jaume MERCADER RIBA (*La ideología dels catalans del 1808*, Barcelona, 1953, Institut d'Estudis Catalans, 16 pp.).

14. La biografia d'Aner d'Esteve és molt poc coneguda. La base del que se sap es basa normalment en el Diari de Sessions de les Corts de Cadis. Aquest material, justament amb una detallada recerca en els papers de la Junta Superior del Principado, ens ha permès traçar una certa panoràmica sobre la seva vida a la "Gran Enciclopèdia Catalana" (Edicions 62, Barcelona, 1969), perquè no hem pogut localitzar la pròpia documentació d'Aner, que sembla haver-se perdut. El seu pensament fa recordar els "girondins", ala moderada de la Revolució Francesa. D'altra banda, el seu origen aranes pot ben fer que aquesta hipòtesi del seu girondisme sigui enfortida per viatges o estudis en nuclis com Bordeus o Tolosa, on la Gironda havia tingut un medi favorable. Una nova dada que ara (amb l'ajut de Joan Gaspar) donem a conèixer,

Junta, encara que el seu paper fou més important, car poc abans havia estat nomenat membre d'una Comissió juntament amb Jaume Creus i Hostalrich per a redactar-lo. Qui conegui la barreja de dinamisme i aplom que distingia Aner, a més de la seva amistat amb Creus i l'obscuritat d'Hostalrich, en farà el principal autor. La importància de l'*Exposició* té una especial importància perquè presidí l'actuació dels diputats catalans a Cadis. Sense voler entrar en aquesta actuació dels diputats catalans, sí que val la pena de reflectir que l'acusació de federalisme que reberen fou motivada, sobretot, per les intervencions d'Aner.

L'*Exposición* de la Junta¹⁵ ens sembla, deixant a part "l'immens crit de la urgència de la guerra", muntada al voltant de dues idees bàsiques. La primera, que "*debe Cataluña no sólo conservar sus privilegios y fueros actuales, sino también recobrar los que disfrutó en el tiempo en que ocupó el Trono Español la augusta Casa de Austria*". Aquesta reivindicació no està fonamentada en el buit; ben al revés, com un canvi, gairebé diríem com un pagament per la lluita de Catalunya contra Napoleó, car "*tan extraordinarios esfuerzos de fidelidad y amor a su Soberano han de ser poderosos para borrar de la estimación y aprecio hasta la menor sombra de pasados y lejanos acontecimientos*". La segona idea bàsica és que "*a ejemplo de este gran Consejo Representante de toda la Nación que ha de residir en la Corte, se formase en cada una de las Provincias una Junta o Cuerpo de representación que tuviese el mismo objeto con sujeción y relación aquel y con limitación a la esfera de su Provincia*".

El Proyecto del Abogado General del Público de Francesc Romà i Rossell

Romà i Rossell nasqué el 1730 o abans, i obtingué la graduació en lleis.¹⁶ Ocupà dos destacats càrrecs: el d'advocat dels Gremis i Privatives i el d'Advocat dels Pobres de la Reial Audiència del Principat de Catalunya. En els Gremis, que eren llavors una corporació econòmica de pri-

és que nasqué a Aubert (Vall d'Aran) el 1781 ("Libro de bautismos de la parroquial Iglesia de San Martín de el Lugar d'Aubert en poder del Rvdo. Rector de dicho Lugar desde 1653", Arxiu Parroquial de Viella).

15. No ens sembla inútil de recordar l'afirmació de DESDEVISES DU DEZERT: "La Junta representà a Catalunya més que ningú ho feia després de noranta-quatre anys; representà l'element civil enfront del poder militar i el dret enfront de la força. Fou, en una certa mesura, l'elegida de la província i els seus actes tingueren per això una autoritat moral que cap altre poder no havia obtingut". (*La Junte Supérieure de Catalogne*, Nova York - París, 1910, p. 85.)

16. He escrit en una altra banda un extens estudi sobre la vida i l'obra de Romà; ací em limitaré només a donar una visió resumida sense donar-ne les fonts. ("El mercantilisme malthusiano y liberal de Romà i Rossell", dins de *El pensamiento económico en Cataluña entre el renacimiento económico y la revolución industrial: la irrupción de la Escuela Clásica y la respuesta proteccionista*, Barcelona, 1970, tesis doctoral, vol. I, pp. 3-28.)

mer ordre, no solament feia el paper d'advocat, sinó d'assessor en sentit ampli. El càrrec d'Advocat dels Pobres era un dels pocs de tipus públics, i entre aquests, dels de màxim nivell, ocupats per gent del país. La seva obra publicada consta d'un extens fulletó, *Disertación histórico-político-legal por los Colegios y Gremios de la ciudad de Barcelona y sus Privativas*¹⁷ i del llibre *Las señales de la felicidad de España y medios de hacerlas eficaces*.¹⁸ Podríem resumir el seu significat general en un mercantilisme que queda poc allunyat del d'Uztariz i els seus seguidors. Dintre aquesta visió general, cal destacar la seva aferrissada defensa dels gremis, una interpretació malthusiana de la relació població-substències i la sollicitud de l'obriment del mercat americà per als catalans.

La brillant carrera que havia tingut a Barcelona quedà interrompuda per a demanar pel març de 1767 a Campomanes que fes de mitjancer per obtenir ésser substituït durant un o dos anys en el seu càrrec a la Reial Audiència. L'objecte d'aquesta substitució és poder passar a Madrid per defensar un *Proyecto del Abogado General del Público* que ja coneixien el Comte d'Aranda amb qui tingué molta relació i el metge reial, Francesc Subiràs, els quals l'avalaran davant Campomanes.¹⁹ La mateixa acció de demanar a Campomanes que li fes d'intermediari davant la Reial Audiència de Catalunya ja mostra un cert recel davant aquesta i fa pensar que devia haver canviat molt des que el 1761 havia dit d'ell que havia "*desempeñado este encargo (el de Abogado de los Pobres) con el acierto y desinterés que es público y notorio*".²⁰ En fer d'intermediari Campomanes — per prudència — només parlava de l'únic punt que Romà no havia inclòs en el seu *Proyecto* (encara que parlava a l'Audiència de Catalunya de l'existència d'aquest) i que havia afegit en lletra a Campomanes: "*no puedo menos de añadir el de restablecer la Universidad de Barcelona*". La resposta de la Reial Audiència negà la conveniència d'aquest trasllat²¹ i en un to colonialista parla del "*gravísimo perjuicio que podía seguirse a la monarquía de tenerla en esta plaza, si por desgracia se perturbara la quietud de que gozan estos naturales*".²² I al mateix Romà li escurçà l'excedència d'entre 1 i 2 anys a només 4 mesos.^{22 bis}

Romà marxa a Madrid deslligat temporalment del seu càrrec d'Advocat dels Pobres i de qualsevol altre, com ja ho havia anunciat a Campomanes — "*aunque los Colegios y Gremios penden en el día de mi*

17. Thomas PIFERRER, Barcelona, 1766.

18. Antonio MUÑOZ DEL VALLE, Madrid, 1768.

19. Arxiu de la Corona d'Aragó, Acordadas 1767, fol. 78 vº — 79 vº.

20. A.C.A. Audiencia, Consultas, 1761, fol. 408 rº — 411 vº.

21. Segons CARRERA I PUJAL és la primera negativa al trasllat que formulà des de 1714 (*La Universidad, el Instituto, los Colegios y las Escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX*, Bosch, Barcelona, 1957, p. 52).

22. A.C.A. Audiencia, Consultas, 1767, fol. 128 vº — 131 vº.

22bis. A.C.A. Audiencia, Acordadas, 1767, fol. 227.

voluntad he resuelto no depender de ellos ni tomar el carácter de diputado”,²³ per poder obrar amb més llibertat.

Pel febrer de 1768 arriba el moment de presentar el *Proyecto*. Aquest estava format, segons les regles típiques, d'un jurista: una exposició de motius seguida d'un articulat. A l'exposició de motius és on queda definit l'estat poc favorable de les Províncies, en especial de les que tenen idioma i lleis propis. El lector podrà comprovar per ell mateix fins a quin punt aquest plantejament i la proposició de l'Advocat General del Poble, amb un grau d'autonomia en la coordinació i impulsió provincial, posa en qüestió, en una mesura considerable, l'esquema centralista vigent. Sense voler fer un resum del que hom podrà llegir, potser no serà del tot inútil de ressaltar-ne algunes connotacions. La primera, la de lligar aquest renovellament de la vida de les Províncies amb l'esperit il·lustrat del segle. Una segona pot ésser la de la mateixa figura de l'Advocat general, fill de la Província mateixa, que va, si es llegeix el text atentament, més lluny del que sembla la figura en la seva definició. En tercer lloc, que sembla fer-se ressò d'una opinió pública refrendada fins i tot per un Fiscal de l'Audiència favorable al *Proyecto*. Per altra banda, i amb molta habilitat, juga amb la repressió que ofegà els aldarulls del pa del 1766, on ell mateix en persona féu un paper, segons diu, directiu. Ens tornem, doncs, a trobar amb el fet que un gest de *fidelidad* és seguit d'una petició, la qual cosa, si bé és un signe de debilitat, també ho és de voluntat. En darrer lloc, cal ressaltar que l'article 9 posa ben clarament en relleu els seus punts de vista sobre els gremis i, en el fons, els seus lligams amb aquestes corporacions que havien vist tallada o minvada la seva intervenció política amb la desfeta de 1714.

La recepció del *Proyecto* per part del Consell de Castella fou més aviat d'interès i espera. Ho mostra així el fet que el considerés “*digno de un examen proporcionado a su importancia y gravedad*”, i ens confirma aquest últim adjectiu el fet que hagi d'ésser considerat com una reforma profunda. A fi que aquest examen fos realitzat, el trameté a totes les Chanceries i Audiències perquè l'informessin. Només coneixem la resposta de l'Audiència de Catalunya, que és radicalment negativa a les respostes “*por ser impracticables, de ninguna utilidad y capaz de inducir una absoluta confusión en el general gobierno con que se maneja el reino en el que ha obligado la experiencia*”.²⁴ El fet és que el *Proyecto* no tirà endavant com si els nous polítics il·lustrats haguessin trobat un mal ressò en les Chanceries i Audiències de caire felipesc. Un altre fet és que Romà ja no tornaria més a Catalunya, contra “*sus deseos de vivir en su*

23. A.C.A. Audiència, Acordadas, 1767, fol. 78 vº – 79 rº. En aquesta fase és possible de veure el pes real de Romà a la societat barcelonina.

24. A.C.A. Audiència, 1768, fol. 120 vº – 123 rº. Aquesta opinió és signada per nou membres, vuit dels quals tenien llinatges castellans.

elemento" que adduiria ell mateix en una carta per justificar el seu desig d'ocupar el càrrec d'Advocat General si el *Proyecto* rebia l'aprovació reial. Per tant, no és fantasiós de pensar que el seu trasllat en el mateix 1768 a Valladolid fou poc d'acord amb la seva voluntat i relacionat amb el fracàs del *Proyecto*, que havia d'haver estat, segons Romà, un pas de "*la sana política de este siglo ilustrado*" i amb l'enemistat de la sucursalista Reial Audiència de Catalunya.²⁵ Valladolid només seria el primer pas d'un camí que l'acabaria allunyant encara més, cap a Mèxic, on fou Regent de la Cancelleria, President de l'Audiència i Virrei provisional, per a morir-hi el 15 de desembre de 1784.

25. Encara, anys després, es parlà d'una tornada a Barcelona. Així, Finestres escriu a Dou el 25 de gener de 1773: "*También por acá corrió la noticia de haberse dado la plaza vacante en esa Audiencia al Sr. Romá, pero fue noticia venida de Barcelona*" (Josep Finestres. *Epistolaris recollits i publicats* per P. Ignasi CASANOVAS, Ed. Balmes, Barcelona, 1934, vol. II, p. 488.)

APÉNDIX

PROYECTO DEL ABOGADO GENERAL DEL PÚBLICO ¹

Dn. Fran^{co} Romá y Rosell Abogado de Pobres de la Audiencia de Barcelona á V. A. con el debido respeto expone: Que quando los pasages mas ingenuos de la Historia, los antiguos reglamentos, y las R^s. Cartas, edictos y decretos emanados del Trono, después de alguno de aquellos catastrophes que han puesto en peligro á la Monarquia, no manifiesta en las verdaderas causas de las Calamidades, que por tantos siglos han padecido en lo interior las Provincias de España, la incesante aplicación, y las repetidas providencias al Ministerio, que por raros acaecimientos ha juntado la Divina Providencia harian conocer al menos penetrativo que el origen del abatim^{to}. y de la aniquilación y la falta de buenos principios en materia de gobierno y el abandono del Publico en las Provincias.

La antigua maxima injuriosa á la Magestad, al gobierno, y a los subditos de mantener al Publico ignorante, y oprimido para que no sepa ni pueda conspirar contra el Estado, de la qual se ha advertido estar imbuidas en las Provincias aquellas Personas que se interesen en contenerla, ó que no se dignen aprender la sana política de este siglo ilustrado, no le deja mediar, lo embillece, y destierra el Espiritu Patriotico, y los nobles sentimientos, que enseñan á ser fieles, y son el alma de los mayores progresos.

Los R^s. edictos, y providencias de la Superioridad, que no amplian facultades, ni aprovechan á particulares intereses, sino se suprimen, se olvidan. Apenas se cumplen otros q^e. los que sirven de pretexto al poder absoluto, ó á los arvitrios de muchos empleados.

Nadie quiere encargarse de propio movimiento del patrimonio del Publico, porq^e. este paga con ingratitud á los que les sirven, por que sus empresas, aun que sean justas, grangean Enemigos poderosos á los que las sostienen, y porque la experiencia manifiesta que se medra mejor, y sin tanto afan con otra política y otros medios.

El Publico no puede quejarse, ni pedir lo que le conviene, sino en medio de la confusión de voces las mas desconcertadas, disonantes, y peligrosas. Cada individuo tiene por menor daño la parte que le toca de las calamidades publicas que el Sacrificio, q^e. para remediarlas ha de hacer del residuo de su tranquilidad, y de sus intereses particulares. Si algunos superando infinitas dificultades se unen, ó por mas espirituosos ó por mas perjudicados, ya desde principio queda expuesto el Publico a las contingencias de la elección del patrocinio.

1. A.C.A. Audiencia, Papeles de Su Excelencia, 1768 (I-IV).

Si lo aciertan spre. Debil, y poco autorizado, antes que lleguen a ponerse los males publicos ante la Superioridad en el correspondiente punto de vista, dan en mil escollos en que paran, ó naufragan las mas justas pretensiones combatidas de la intriga y de los medios producidos interinam^e. por las mismas causas de los recursos. La conducta de varios Ayuntamientos, y empleados lo tiene todo bien acreditado.

El mal suceso, ó las dificultades de estas empresas se hacen tan publicas en una Prov^a. q^o. sus naturales escarmentados y aborrecidos, se dejan y se abandonan del todo á su mala suerte, y el Publico queda indefenso, y hecho juguete del primero que se anime á perjudicarles.

La falta de Patrocinio se hace sentir claramente, no solo en lo que no se preserva, ni se remedia, sino también en lo que deja de promoverse. Quantos pensamientos utiles al Publico en materias de Comercio, Marina, Agricultura y manufacturas se malogran por no aver Persona autorizada, que sepa entenderlos, dirigirlos, explicarlos, encaminarlos, y contrarrestar la siniestra inten^on. que por mil causas, que solo se perciben de cerca, quiere embarazarlos. El lucro que percibiria un particular de un proyecto util al Publico, es muy corto, para q^o. se anime á promoverle, y á superar embarazos á costa de su tranquilidad, y de sus caudales, pero el perjuicio que siente el estado de este general abandono es muy considerable, porq^o. contra el se reunen todos los lucros cesantes, y daños emergentes de los particulares.

Assi las ideas maximas, preocupa^{nes} a intereses particulares absueven en gran parte el bien del Publico, y la inacción acaba de aniquilarle. Empeorando siempre el mal hasta que para en lo que vá á prevenir la buena política la continua aplicación, la alta comprehesión, y superiores luces de V. A.

Pero si el tan notorio celo y benign^d. de V. A. la permite al exponente; que aproveche una coyuntura tan favorable que tal vez no se logra en muchos siglos, insinuará sus recelos de que en lo sucesivo se frustren, como hasta aora las mas saludables providencias sino se authoriza en la capital de cada uno de los Reynos, y Provincias de España, è Isla de Mallorca á una Persona instruida de las Leyes, y de todos los ramos de la política, y gobierno interior, celosa de la gloria de su Soberano, de la tranquilidad, y felicidad de todos los Vasallos, y en particular de los de la Provincia en que aya nacido, diestra en el manejo de las ocurrencias de la misma, accesible y agradable á sus Paysanos, para que por la sola Via de representación, preserve á Nos Pueblos de la opresión, y promueva el bien publico por los medios que se expresan en el plan, que tiene el honor de presentar a V. A.

Esta operación la mas sencilla, que cabe en lo político, no altera un apice de la Constitución del Gobierno. Necesariamente ha de producir mucho bien, sin poder causar el menor mal, por no incluir la facultad de decidir y resolver, si solo ha de promover, consultar y representar. No es gravosa al R. Erario, y aun á los mismos Pueblos, (de cuyos Proprios, y Arvitrios se ha de costear) ahorrara inmensas sumas que por los recursos de Diputados, y Personero se pagan actualmente de los Emolumentos por disposición del V. A. precindiendo del alivio, y utilidades, que lograran el Comun y particulares por los medios preservativos, y adelantamientos que entraña el proyecto.

Se dara la ultima mano en alivio de la Superioridad y de los Tribunales,

oficinas, y Pueblos de las Provincias, à la grande obra de Diputados y Personero, ya reduciendo con satisfacci3n del Publico à un corto numero de brebes, y bien fundados recursos aquel Torbellino de quejas q^e. aora nacen del mismo desorden y confusi3n de las Provincias, de la falta de preservativos, y direcci3n, y de la facilidad con que se perjudica al Publico en el concepto de que no sabria manejarse; ya extendiendo el Patrocinio à las materias à que no alcanza la habilidad, y vigilancia de Diputados, y Personero, ò por la falta de aquellas noticias, y principios q^e. requieren particular Estudio, ò por ser las relativas al systema de toda la Provincia, cuyas quejas, y adelantamientos no pueden promoverse por Personas, cuyas facultades estan ceñidas a un corto distrito.

Esta Maquina no puede ser bien dirigida por los Fiscales de Provincia à diferencia del Consejo Supremo, porq^e. quando lleven todo el merito, y practica, q^e. requiese este empleo (ceñido à los limites con que hasta aora, ha sido conceptuado.) Siendo regular no proveerle en Nacionales, van à egercerlo, ignorando totalmente aquellos particulares resortes que tiene el gobierno de cada Prov^a. aun quando sigue las leyes del Reyno.

Esta falta de noticias causa tanto embarazo en el despacho, que luego fastidian los expedientes forzosos, quanto mas los voluntarios, que han de entablar de proprio movimiento.

Si se hallan Fiscales tan aplicados que a costa de un incesante trabajo quieran imponerse à fondo de todos los resortes de una Provincia en que se hallan como Pasajeros, sobre que entre tanto padece el Publico; apenas estan medianamente instruidos logran el ascenso, que se verifica luego en el oficio de Fiscal, y entra otro nuevo.

De la intervenci3n del Fiscal de una Chancilleria, ò Audiencia se exceptuan muchos ramos importantisimos del gobierno, que giran por otros tribunales y Oficinas, en donde padece el Publico indefenso lo que parece increible. El nuevo proyecto lo abraza todo, haciendo universal y Systemathico el patrocinio, de modo q^e. medio de correspondencia con toda la Provincia se reconcentra en una Persona de la capital el cuydado de promover el bien publico en todos los ramos y de todos los Partidos.

Finalmente el ascendiente, que ha tomado el habito de acriminar, y perseguir en el Oficio de Fiscal, haciendose como unica ocupacion en este Empleo en la Provincia, y el terror y el espanto, causa à los Subditos de todas clases y calidades las voces de Fiscal, vindicte publica, y Regalia no son leves obstaculos al amor y confianza, que ha de reynar entre el Patrono y el Patrocinado.

Estos inconvenientes, y otros que para evitar prolixidad, omite el expnente, militar en todas las Provincias; pero mucho mas en aquellas q^e. tengan idioma y leyes distintas, y à cuyos naturales, ò por encogidos, ò por atemorizados, falta arte, para atraerse el amor de aquellas Personas, que no tengan bondad, y habilidad de manejarlos, con el aprecio, confianza y amor, de que siempre han viado (?) felizmente los grandes Politicos antiguos, y modernos, para estrechar aquellos lazos de Union, y mutuo amor entre las Provincias, que tanto contribuyen à la felicidad del Estado. La Espaõa nunca ha sido

invencible, ni feliz, sino quando todas sus Provincias se han tratado con cariño, y se han auxiliado.

Otros ramos mas individuales podria alegar el exponente, pero los omite suplicando de V. A. que se digne tener presente un informe que (segun publico en Cathaluña una Voz vaga) tiró el entonces fiscal de la Audiencia de Barcelona sobre este mismo expediente, para que penetrando el espiritu que lo anima, (si fuese cierto), y combinandolo con repetidos Reales decretos con la situación actual de aquel Principado, y con las reglas de un buen intencionado gobierno, pueda la alta comprehension de V. A. inferir las consecuencias conducentes á probar la necesidad de un Abogado del Publico, quien sepa defender el honor de sus Paysanos, y animarles á q^e. contribuyan á la felicidad de todos los dominios del mejor de los soberanos.

Si V. A. quiere formarse por egemplo una idea de la practica de este proyecto, sirvase tener presente la tranquilidad, y armonia con que se precedio á la elección de Diputados, y Personero sin discrepancia de voces en un Pueblo tan numeroso como Barcelona, con que se puso en planta, y se continuo en el primer año con pocos brebes, y bien fundados recursos, y con la mayor satisfaccion del Publico, este nuevo establecimiento, y sobre todo como supo manifestar su fidelidad aquel Principado en una coyuntura en que la falta de explicación podia ser muy embarazosa al gobierno, todo por dirección del exponente (segun queda justificado en este expediente) sin mas fuerza, ni authoridad que la buena opinion, la suavidad, el celo y la confianza.

El infeliz Pueblo de Vals (cuyo expediente acaba de ver V. A.) remitido á las salas de Justicia por el Acuerdo de Barcelona no se avia de consumir en interminables pleytos, como otros de España; si el exponente no le hubiese proporcionado el mas prompto remedio con una simple carta que se remitió al ex.^{mo} Sr. conde de Aranda.

No puede negarse q.^e los mejores establecimientos expuestos á debilitarse con el tiempo, pero también se haria cargo V. A. de que el Abogado del Público sobre los grandes preservativos, que previene el plan, se hallara siempre interpelado por el mismo titulo, esencia y constitucion del empleo.

El fervor con que se emprendera esta nueva carrera, producira desde luego, los mayores adelantamientos al Estado en una ocasión tan critica, en que se va a poner en planta los mas utiles proyectos y los mejores reglamentos. Del estudio de otras materias de Política y gobierno, al qual como a requisito indispensable se aplicaran los que aspiren á tan honorifico empleo, resultaran una multitud de Personas instruidas, y mejor tino en las ocurrencias de las Provincias. Y aun quando en los siglos venideros degenerase este empleo hasta al infimo grado q.^e no se puede imaginar, su titulo, y su sombra prevendria muchos per.^{jes} y desordenes que aora se experimentan, solamente, por que no se sabe que aya Persona destinada para patrocinar al publico; Por lo que.

A V. A. supp.^{ca} que se digne representar á S. M. (que Dios gûe) lo q.^e tubiere por conveniente sobre lo contenido en esta representacion, y Plan adjunto; y al mismo tiempo los serv.^s del exponente de que consta por R.^s Decretos, y otros documentos, como y sus deseos de vivir en su elemento, para acreditar mas su celo en el Empleo que solicita, y promover desde luego los

utilisimos proyectos que tiene comunicados al ex.^{mo} Sr. Conde de Aranda y no repite, para no cansar mas la atención de V. A.

1

El Abogado General de Provincia, Defensor y Protector del público representará aunque sea de propio movimiento todo lo que considere conducente al alivio de los Pueblos, al aumento del Comercio, Fabricas, manufacturas, Población, Agricultura riegos y demas que tiene digno objeto de la atención del Gobierno.

2

Concurrira en una Junta de gobierno que se tendrá todos los meses, y siempre que convenga (sin secretario ni oficina) con el Comandante General, Intendente, Regente y demás que para instruir de particulares asuntos tienen llamado; en la qual se trate del cumplimiento y observancia de los Reales Edictos y providencias del gobierno de ocurrir a las urgencias de proyectos de obras públicas, Hospitales, Hospicios, Academias etc.^a y de promover por todos medios generales el bien público para que en consecuencia de lo que se huviere resuelto se den las órdenes y providencias por el Cefe de la Provincia a quien correspondiere y ser presente a la superioridad lo que se tenga por conveniente.

3

Invijilara el Abogado General del Público en que los Ayuntamientos denuncien fiel.^{te} los Propios y Arvitrios, den a la dotación el destino que la superioridad huviere señalado, y se abstengan de las enormes exacciones a que da ocasión el encargo de recaudar R.^s Contribuciones.

4

En todos los tribunales y oficinas se le franquearan los documentos que necesitare y se le daran las noticias que pidiere.

5

Tendra correspondencia con los diputados y Sindico Procurador y Personero para que estos son gastos ni distracción puedan quejarse de los agravios de los Pueblos, y proponer adelantamientos utiles al publico de sus poblaciones.

6

Luego después de hechar la elecciones de Personero les remitira todos los años un resumen impreso de todas las ordenes y providencias mas importantes expedidas por el Gobierno en varios tiempos, y sobre distintos asuntos para que manifestando a los diputados le den noticia de las que no se obserben en su distrito para solicitar en consecuencia el remedio oportuno.

7

Entablará y seguira correspondiencia con los demás Abogados Generales del Continente de España, e Isla de Mallorca para que todos los Reynos y Provincias puedan por entremedio solicitar el socorro en sus mutuas necesidades y facilitase los adelantamientos de Población, Comercio, Agricultura, et.^{ca}

8

Se le comunicaran todas las ordenes y providencias del superior ministerio relatibas a los expresados objetos para que (sin perjuicio de su cumplimiento, no temiendose daño irreparable) pueda representar los inconvenientes de ponerse en práctica en aquella Provincia; o los medios de que en la misma se logre mejor la utilidad que se huviere propuesto el Gobierno quando las expida.

9

Representara lo que considere util al real Servicio y al público en punto de Colegios y Gremios promoviendo sus utiles proyectos cuidando de que se guarden sus pribatibas, y de que no abusen de ellas en perjuicio de la población y del publico, y formara luego que pudiere un codigo de ordenanzas que con aprobación de la Superioridad los sugete a un sistema con las distinciones precisas en cada arte.

10

Cuidara de que se compongan las disputas en que se tratare de intereses de Pueblos o de Gremios; o que a lo menos se corten, o se abrebien sus pleitos a mio fin se le pasaran todos los expedientes de aquellos Cuerpos que paren en la Audiencia y podra examinar los de la misma naturaleza que siguieren en otros tribunales, siempre que por la importancia o ruidosos del asunto lo pidiere.

11

No se entrometera en las disputas y pleitos de los particulares, pero quando ò por translucirse la cavilacion ò mala fè o por la modicidad del asunto y encono de los Litigantes se tratare en la Audiencia de cortarlos o abrebriarlos se les pasara el expediente para que este remedio extraordinario (util y aun necesario en muchos casos) se aplique con satisfaccion del publico (segun Reales ordenanzas), despues de haver escuchado a una persona en quien toda la Provincia habra depositado toda su confianza.

12

Tendrá en la Audiencia su pieza particular para el despacho; entrará en las salas de justicia quando combenga: y al Acuerdo o Sala de Gobierno, spre sentandose despues de

13

No se dará en la Capital de la Provinz^a informe relativo a los mencionados objetos sin escuchar al Abogado General del publico.

14

Si el dictamen del abogado Gener^l. se conformare se notara en el informe y sino se conformare tendra libertad de representar separadamente si la importancia del asunto lo requiere.

15

Se le pasaran todas las relaciones de Poblacion, Arbitrios, frutos y demas relatibas al Mapa politico de la Provincia, que hubiere pedido la superioridad, para que examinadas las debuelva al Intendente, u otro que fuese Comisionado con un estado de todas y algunas vrebos observaciones sobre su legalidad, y demás que reconociere conduz.^{te} al bien publico.

16

Cuidará de que se eviten, o se abrebien competencias; y de que mientras duraren se ensanche la Carcel con caucion fidejusroria, y en su caso juratoria a los que estubieren presos por faltas lebes, y si siempre que lo dictare la equidad para que los infelices subditos no se consuman en las Carceles victima de los empeños de los tribunales.

17

Dirigira sus representaciones al Exmo Señor Presidente o Señores Fiscales del Supremo Consejo de Castilla, o al ministerio qu^e correspondiere, y seran despachados con preferencia sus expedientes por ser los mas interesantes, y para evitar agencias y otros gastos.

Y por quanto no produciria este nuebo-extablecimiento las ventajas que promete sino se tomasen las maiores precauciones para que en lo venidero se probea dignam.^{te} tan importante empleo, y para estimular al que lo obtubiere conviene se establezca por regla la vig.^{te}

18

Que pueda obtenerle solamente quien por tiempo de los años huviere Abogado en la Capital de la Provincia con mucho credito, desinteres, y constancia en defender causas justas sin cabilacion ni respectos humanos: huviere dado pruebas de estar enterado de todos los ramos de la Politica y Gobierno interior en general y en particular de la Provincia: y entendiere los idiomas en que estan escritos los mejores libros.

19

Que el Abogado General del publico no pueda entender en otros expedientes que los del oficio; y que por estos no pueda tomar regalos ni remuneracion por via directa ni indirecta.

20

Que tenga honores de Oydor, y por el inmenso trabajo que incluyen las obligaciones del empleo a lo menos 400 doblones de sueldo; quales y los 500 ducados del Agente del público se pagaran de lo que sobre del dos y medio por ciento de los emolumentos de los Pueblos o de los mismos Propios y Arvitrios.

21

Que pueda nombrar y remober a un Agente del publico quien practicara las diligencias que le mandare y percivira y cobrara por si mismo 500 ducados anuales.

22

Que el Abogado General contraiga el merito y antiguedad de los años, en este Empleo pasados los quales se le atienda para las Plazas de Alcalde de Casa y Corte de Regente, y de Intendente todo por la via de Gracia y Justicia. Madrid 27 de noviembre de 1767. Fran^{co} Roma y Rosell.